

ՇԱՐԲԱԹԵՐԹԻ ԳԻՆԵԸ:

Յարեկան գինն է 7 ոտորի (փոստի ծախսով): Օտարաբարձարացի բաժնի արդիւնքը պիտի դիմեն այս հասցեով: Во Ташкенте, Во Редация Архангельска Рубежа „Машак“.

ՄԱՅԱԿ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆՆԵԼՈՒԹԻՒՆ:

Մասնաւոր յայտարարութիւն սոյն տեսող պիտի վճարէ 10 հասարակ տարի համար 1 կողմէ արժամ: Յայտարարութիւնները տպուած են չայերէն, ռուսերէն, վրացերէն, ճրանկարէն, գերմաներէն և ֆուրքերէն:

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՐԲԱԹԵՐԹ:

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր տնտեսական սկզբնապահ: Ներքին տնտեսութիւն: Հողը արդիւնաւորելու նիւթեր: Նամակ երեւոյց: Նամակ Գանձակից: Նամակ Շամախուց: Ռուս լրագրից: Ներքին լուրեր: Մեր տարին տնտեսութիւն: Նամակ Ռուսից: Գատառտանական: Սառն լուրեր: Առեւտրական: Յայտարարութիւններ: Բանասիրական:

ՄԵՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՊԱԳԱՑ

Մենք գիտենք, թէ հին ժամանակներից հայոց ազգը հակուսն ունէր դէպի առեւտրական գործունէութիւնը: Մենք նմանապէս գիտենք, թէ այժմ Եւրոպացի հայի անունը արտասանելով ներկայացնում է իրան մի վաճառականի պատկերը:

Մենք մեր կողմից չենք ասում, թէ ամբողջ ազգը առեւտուրով է պարագում, բայց և չենք կարող ուրանալ, որ ամեն հայը հակուսն ունի դէպի առեւտուրը: Հէնց որ հայը փոքր գումար է հաւաքում, նա թողնում է իր առաջվայ պարագումները և դառնում է վաճառական:

Մինչև որ կողմանակ երկիրները մի կողմից պատերազմական դրութեան մէջն էին, իսկ միւս կողմից լուսաւորութիւնը, ակնկալելով, գործնական դիտութիւնը մեր երկրում մտած չէր, հասկանալի է որ հայի առեւտրական գումարը գրեթէ ուրիշ ձանապարհ էր ունէր, եթէ ոչ առեւտրական միջնորդութեամբ պարագում: Երկրի պատերազմական դրութիւնը և տեխնիկայի ուսման պակասութեամբ ժամանակները նորան արդիւնաբերութեան ձանապարհը:

Հըս դառնում էր միջնորդ, վաճառական, կառավարու (փոքրաշէն) և այլն: Պատերազմի ժամանակ, երկիրը օտարազիններին մատչելի չէր, ուստի հայը միակ միջնորդ էր, թէ դորքի պաշարի կապալառու:

ԲԱՆԱՍԻՐ ԱԿԱՆ

ԿՕՇԱԿԱԿԱՐԻ ԽՐՃՈՒՑ

25 Հոկտեմբեր. գիշեր: Իմ բանը մի գրուի ծիծաղ է, ծիծաղ ու ծիծաղ: Պատմում, տեսք ու ինչնորդ դատեցէք թէ ծիծաղ չէ, իմ ցարը ու դարդը ինձ ներքէ չէ, ևս պէտք է ուրիշ ցաւերով էլ պարագում: Տօն ինչ անեմ որ ուրիշ քաղցած լինի, սկիւր լինի ու ապրուստ չունենայ, ևս շատ ունեմ: ... Ապա, պարտն ջան, Մաթոս աղի կօշիկները ու վազառի, մէկ ձեռքով և չիկներն ունէի բռնած միւս ձեռքով մատներովս հաշիւներ էի անում ու բարձր խօսում էի ինձ ու ինձ, էս նրան կտամ, էս սրան կտամ, էս կտանեմ էս կտանեմ, հեքմը ծոտ կերթամ" յանկարծ դիմը, մէկի հաստ ու պինդ կուրծքը դիպաւ իմ կուրծքիս ու կօշիկները ընկան ձեռքիս:

— ԱՄԷ ԹԻ... մէկ զմբողջ հասցնելով գիտիս, հայնոցն մէկ ուժով զննուողական, ու շտապ-շտապ հեռացաւ: Ես փոքր ինչ ժամանակ մնացի ապշած չիմանալով պատճառը գիտորի հարուածելուն, բայց խելքս գրուիս հաւաքելուց յետոյ, ևս պարզ-հասկացայ որ երկի հարկաւոր էր որ նա դմբողջ ինձ, Մախաւս, ասի ինձ ու ինձ ու նորից վերջի իմ անբաղա կօշիկները ու նոր երկրով վաղեցի:

էր դառնում թէ առհասարակ վաճառականութեամբ և մանրավաճառութեամբ էր պարագում:

Երբ երկիրը խաղաղացաւ, հայը շարունակելով գեռու միջնորդութեամբ պարագում փոխեց միայն այդ միջնորդութեան ձևը: Նա սկսեց երկրի հում արդիւնքը, մետաքսը, բուրդը, բամբակը օտար երկիրները տանել:

Ուրիշ կողմից արտասահման երթևեկութիւն ունենալով այդ հում արդիւնքները տանելու ժամանակ, նա սկսեց այսօրի միջնորդութեամբ պարագում գնել և մեր երկիրը բերել:

Այդպէս տեսց, և գուցէ կ'ուրիշ գեռու քանի մի ժամանակ: Այո, այդ կ'ուրիշ գեռու քանի մի ժամանակ, երբ օտարազինները իրան չ'առաջնեմ մեր երկիրը: Նոյն համար ապովայ սրգելները այժմ չ'կան: Ոչ պատճառաւորական դրութիւնը, որ մօտիկ անցեալում արդիւնք էր մասամբ օտարազիններին մեր երկրի մէջ այցելութիւն անել, ոչ երկրի բերքերի և բնական հարստութեան աշխարհայինը առաջվայ պէս արդիւնք չեն կարող լինել նոյն համար: Նորա կ'զան, մանաւանդ առաջին երկրորդու շինութեան աւարտմանից յետոյ, կ'լքողին մեր երկրում: Եւ նորա արդէն զախն են: Առաջին ժամանակ գեռու մասնաւորապէս չ'առաջնեմ երկիրը, նորա դարձեալ հային կ'զիմեն և գործ կը գնեն նորան արդէն միջնորդ, որպէս կ'օմիսի օնէր, որպէս գործակաւոր: Բայց այդ էլ կ'լինի ժամանակաւոր: Նորա արդէն ըսկրուում են, առանց հայի օգնութեան չ'ընկնում ամբողջ երկրում, գնել հում նիւթերը և վաճառահանել Եւրոպայ: Եւրոպայի մշակված նիւթերը նմանապէս փոքր աս փոքր կ'սկսվին ոչ թէ հայի ձեռքով մանկ մեր երկիրը այլ նոյն Եւրոպացիների ձեռքով: Ինչ կ'մնայ հային, հարցնում էմ ես, եթէ նա յամառութեամբ կ'շարունակի առուտուրը իր հասարակական գործունէութեան միակ ձևը համարել: Ինչ կ'մնայ, — միայն ման-

րավաճառութիւնը կամ օտարազիններին ծառայել, որպէս կ'օմիսի օնէր:

Եթէ մենք ուշադրութիւն դարձնենք պատմական երկիրների վերա, մենք կ'համոզվենք, որ երկիրներից ամեն միւր թէ աշխարհագրական, թէ տեղադրական, թէ կլիմայի կողմից իր առանձին և ուրիշ երկրից տարբեր յատկութիւններ ունի: Մինը տափակ է, միւր սարոտ, միւր ծովն ափումն է գործուում, միւր փոքր լճերով ծածկած և ոչնչ: Մինը ցուրտ կլիման ունի, միւս տաք: Երկրի առանձնութիւնները ազդեցութիւն ունեն և նորա բնական բերքի և անտեսական գործունէութեան վերա: Նկատված է, թէ երկիրը որ հիւստիսումն է գործում և ուրեմն տեխնոլոգիան է բնական արդիւնքների կողմից, մեծ մասամբ արուեստագործութեամբ է պարագում, այնպէս հանում է ուրիշ երկրից բնական, հում նիւթերը և գործարանների մէջ մշակում է նոյն: Հարաւային երկիրը ընդհակառակն մեծ մասամբ նուիրում է իրան հում, բնական արդիւնքի ծնունդ, և այդ արդիւնքը ուրիշ երկիրները վաճառահանելու:

Բայց ոչ մի երկիր չ'կայ, որի բնակիչների մեծ մասը երկրի բնական հարստութիւնը թողած, պարագում միայն առուտուրով: Սա անբնական դրութիւն է մի երկրի մէջ: մանաւանդ երբ երկիրը հարուստ է, որ երկրի բոլոր դրամազրույցը գործ գնվէր միակողմանի միջնորդութեան գործունէութեանը:

Ես ասացի, որ այդ անբնական դրութիւնը հասկանալի էր: մինչև որ մի կողմից ամբողջ կողմաբար պատերազմական դաշտ էր ներկայացնում և միւս կողմից մինչև որ տեխնիկային, գործնական ուսումը մտած չէր կամ միջոց չունէր հասարակութեան մէջ մշակելու:

Բայց այժմ այդ կ'լինի աննրբի կարճատեւութիւն, եթէ դուք շարունակէք ձեր բոլոր դրամազրույցը, ձեր բոլոր գումարները

գործ գնել վաճառահանութեամբ, երբ երկրի թէ հանքային, թէ բուսական թէ կենդանական հարստութիւնները անմշակ թողած սպասում են բովազործութեանը:

Եթէ անգամ գործարանները պիտի հիմնվեն մեր երկրում, նոյն դոյն, թիւրը անմշակական կոպ ունի բնական նիւթերի արդիւնաբերութեան հետ: Նախ պիտի ծնվին կանոնաւոր կերպով բնական արդիւնքները և ապա պիտի հիմնվեն և գործարանները երկրի մէջ: Կան հում նիւթերը, որոնք անպատճառ պահանջով են ամեն գործարանների մէջ, և մենք ստիպված կ'լինենք թանկ գրատով այդ նիւթերը օտար երկրներից բերել: Մենք ունենք ծծմբի հարուստ հանքերը կողմաբար, բայց ստիպված կ'լինենք ծծմբ թթու Եւրոպայից բերել: Եւ երկրի անտեսական զարգացման բնական ընթացքը այս է: նախ բովազործում են երկրի հանքերը զուղը թաց երկրագործութեան զարգացման հետ կամ գիւղային տնտեսութեան հետ, իր լայն բառի նշանակութեամբ, և ապա հիմնվում են և գործարանները, արուեստագործները, այնպէս մշակվում է հում, բնական նիւթը: Հաւառակ ընթացքը անբնական է և արուեստական: Բնիկներին առաւել ձեռնառու է երկրի հում արդիւնքը ծնել: որովհետեւ նորա ձանաչում են երկիրը իր հանգամանքներով և պահանջողութիւններով:

Վիճակը, հանգամանքները և պատմական բնական ընթացքը փոքր աս փոքր կ'լինեն ձեր ձեռքից վաճառահանութիւնը: Չեղ կ'մնայ հանքային բովազործութիւնը, երկրագործութիւնը, շերամապահութիւնը, անասնապահութիւնը, անտարբարութիւնը, գինեգործութիւնը, գիւղային անտեսութիւնը, հում արդիւնքի ծնելը: Սորան պիտի գործ գնէք ձեր գումարները: Եթէ սորան գործ չ'ընէք ձեր գործունէութիւնը — իմացէք, որ դուք կորած էք, որ այդ էլ կ'լինի ձեր ձեռքից:

— Դու ուստա Պէտրուս ևս դանիւրն ու ակօղկէքը դիմի միմա խարաբիս արե, սաաւ վերեկից աղա Մաթոսը: — Իսկ որ ասես, աղա ջան, պատասխանեց ներքեկից դուրգալ Պէտրուսը: — Ինչ բնեւոր նամազուլ իս անում, բայցականչեց աղէն, բաս իս սուտ իմ սուտ ինչ է: — Չէ ինչ լայեղ կանես, աղա ջան, համա ես ասում եմ, որ մեց հարկաւ էնեց եմ չիմել: — Գուրդիս վեր մէ քանի ուստա դուրս բերիմ ու ջանց տամ: — Ի՞նչ աղա ջան, լու, խիտ շտրմակալ կըլեմ: — Կպտամ: — Չէ անմիջեւ շարանում, աղա ջան: — Ամիդ կուտամ իս քիզ, սաաւ ու դառաւ աղա Մաթոսը դէպի միւս ուստէքը ու մի և նոյն ձեկ քաղցր մաղախաթով պարագումեց: Ես մնացի ձեռնկա զօյնս խաչաց, ու Աստուած, Աստուած էի անում, որ շուտով վերջացի աղէն իր մաղախաթով, շտրմի իմ չորս մանկիք ու գրեւոր անտեսութիւն ինչ եմ անում բայց ինչպէս երկուտում էր աղէն ինձ վրա կամ բոլորովին չէր մտածում, կամ շատ էնպէս թէթե ուշադրութիւն էր դարձնում:

Պարզ երևում էր որ նա չէր իմանում իմ հանցանքս և ձայնս որը ես պիտի անէի նրա ջիւղից, ևս առաւել շարացայ ու դառնա թափ տալով շարունակից իմ ճանաչարս ու հասայ բարձր կրկէ էտաճաւոր աղա Մաթոսի տանը: Մտայ նայաթը: Հայաթոււր ախորթի բազմութիւն կար, դուրգալ, կալառող, դառնիւն, շնուղար և այլն և այլն: Աղէն դու ջնած էր, ինչպէս երևում էր: Ես բարձրացայ նարդիւնում: Իմերէլ ծառան պղզեց առաջս: — Ունեմ ես ուղում, հարցրեց նա ինձ: Ես փոխանակ պատասխանելու, ցոյց տուի կօշիկները: — Աղբնն է, հարցրեց դարձեալ իմերէլը: Ասի որ հա: Առաւ ձեռնից կօշիկները ու տուն մտաւ: Չանցկացաւ մի քանի ժամանակ, աղէն մաղի խալաթում փաթթուած, օրօշտալով դուրս եկաւ բաղնիս: Ես դուրս տուի, բայց աղէն չը տեսնելու դնելով թիկն ընկաւ բաղնիս վրա ու սկսեց մաղախաթ անել ներքեկի ուստերանց հետ: Մաղախաթից երկաց որ էտ բոլոր ուստէքը աղա Մաթոսի համար գործ են չիմել և էտ պատճառով որը դործն աւարտած եկի էր վող էր ուղում, որը նոր պայման էր ուղում կապի որ գործին ձեռք տայ ու սրապէս դարձակ բաների վրա սկսեցին խոսալ ծանուր ու բարակ:

— Իհիս, շատ փիս է չիմած էս աշխարհը, փրնթփնթացի ես: Ախար ասեմք թէ ես անզգուշութիւնիցս դիպր քեզ, չէ որ դուն էլ դիրա, աղա սալդաթ, էլ դմբուլը ինչ տէղ ունէր կամ ինչ հարկաւոր էր... մախաւս: Քու դարդան օրհնուի Աստուած:

Մէկը փեխցս քաչեց, շուռ եկայ տեսայ մէկ աղթատ: — Որդիւնութիւն արան, աղա ջան: Շատ ջղրոս եկաւ" նա և որ ինձ աղա անուանեց: — Որդանցի աղա եմ ես սօ, միմար, չես տեսնում որ աղա Մաթոսի կօշիկները նոր կարել պըրծել տանում եմ որ փող տանամ:

— Աստուած որդիքդ դորացնի աղա ջան: Էտ արդէն չափից անցկացաւ, ևս փիչս թափ տուի ու շուտ հեռացայ անելով "ըլու աղի էնէրն էլ ես իմ որդիկերանց էնէրն էլ"... բարձրացայ մէկ փողոցով:

Մէկ աղա տաք-տաք խալաթում փաթթուած, բաղնիսում ման էր գալի, պապիրոս քաչելով: սրտիցս մէկ "միս" դուրս թուաւ, հոգնեւոց էր թէ աղի տեսնելուց չը գիտեմ:

— Այ չու ու ցաւ, ասաց վերեկից խալաթով աղէն ու պապիրոսը գէն զցեց, նա էլ եկաւ ու գրեւորում ընկաւ: — Մէկ շարացայ, վերեւ մտիկ տուի, աղէն ծիծա-

Որիչ անգամ կ'իտանք և այն բանի վերա, թէ որքան օգտակար կարող է լինել այդ տեսակ անտեսական պարագմունքը ոչ թէ միայն գրամատերերին, բայց և ստորին դասի համար, որին մինչև այժմ անմատչելի էին մնում թէ ձեր կապտաները թէ ձեր առուտուրից ստացած օգուտները: Եւ ոչ թէ միայն չէր կարող մասնակցել, բայց գուցէ և փաստում էր:

Գնա բողբոջ չէ կորած, եթէ խելքերդ գլուխդ հասարկես...:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՂԸ ԱՐԳԻՆԱԿՈՐԵԼՈՒ ՆԻՔԵՐԻ ՎՐԱՅ

Մեր մէջ առհասարակ զի դերում հողը արդիւնաւորելու համար գործ են ածում ընտանի անասունների (ծիւղ, կով, ոչխարի) աղբը, որը հասարակ լեզուով փէլին է կոչւում: Այդ գործարար թիւերը որքան և լաւ է, չէ յառաջացնում, այժման բերրութիւն, որքան յոյ է փութում զիւրացին, և պատճառը եթէ քննելու այժման հասկացողութիւն ունենար կ'գտնէր: Գիտութիւնը արդէն փորձերով ապացուցած է, որ հողը բերրի շինելու համար պէտք է դարձնել հողին այն մասերը որոնք խլած ենք նրանից հնձելու կամ քարելու ժամանակը և այս ասածս բացատրենք համառօտ կերպով:

Մենք օրինակ ցորենի արող հնձելուց և ցորենը կասեղաց յետոյ, մարբելով ցորենը դարձանից և ուրիշ մնացորդներից տանում ենք ախիւր շինելու և յետոյ հաց ենք շինում մեր սննդի համար. իսկ դարձանը և ուրիշ մնացորդները (թէ ցորենից և թէ ախիւրից մնացած) տալիս ենք անասուններին, հացը ուտում ենք և նոյնպէս անասունը ուտում է դարձանը և մնացորդները: Հիմա ուր գտնենք այն մասերը, որոնք խլելիք հողէն, չէ թէ նորա կորան, փչացան, օրով հետև ինչպէս մենք, նոյնպէս և անասունը, գործածելիք մեր կերակրի համար: Այն նորա չ'կորան բոլորովին, թէ մարդիկ և թէ անասունները այնպիսի կարողութիւն չունեն մի բան ոչինչ դարձնելու: Մեր գետնից խլած մասերը որոնք գործ զրկելիք մեր սննդի համար նոքա կան բայց ուրիշ կերպարանքով:

Նայելով թէ ինչ տեսակ է մեր ընդունած կամ անասունի տուած կերակուրը մենք կարող ենք որոշել թէ ինչ մասերից է կազմուած այդ կերակուրը. բայց հարկ չ'համարելով այստեղ ամեն կենդանիին ընդունած կերակրի բաղադրութիւնը ճշգրտապէս

յառաջ բերելու, մենք ծոռաորակէս կարող ենք ասել որ մեր կերակուրը բաղադրած է օդային, միներալական, ազոտային և ջրային մասերից: Մեր մարմնակազմութեան (օրգանիզմ) մէջ այդ մասերը տարարուծւում են օդի ներգործութեան և մեր գործիքների միջոցաւ. այնպէս որ օդային մասը դուրս է գալիս արտաշնչութիւնով. իսկ այն մասերը որոնք մարմնում են արեան շրջաններն մտնում. իսկ անմարտելի նիւթերը արտաթորւում են աղբի կերպարանքով: Քիմիական փորձերից ապացուցված է որ մարդու կամ անասունի աղբի մէջ գտնուում են անոթապէս կերակրի մէջ ընդունած բոլոր միներալական (հանրային) և ազոտային մասերը. իսկ միւս ջրային կամ այլ մասերը համեմատաբար փոքր մասով են գտնուում: Այդ գործածելով հողը արդիւնաւորելու համար միայն անասունների աղբը չենք արդիւնաւորված լինել հողը այժման միներալական ազոտային նիւթերով որքան խլելու ենք մարդու կերակրի մէջ: Մտնելից հետևում է որ հողի արդիւնաւորութեան մէջ հաւասար կշուր թիւն պահելու համար անհրաժեշտ հարկաւոր է նա և գործածել մարդու աղբը, իբրև արդիւնաւորիչ նիւթ:

Փայտի մոխիրը նոյնպէս արդիւնաւորիչ նիւթ է պարունակում: Մեր հողագործութեան մէջ անտես է տանուած բոլորովին մոխիրը իբրև անպէտք բան մանաւանդ այն տեղերում, ուր անասունների (կով, եգան) ախիւրը գործ են ածում փայտի տեղ իբրև վաւելի նիւթ. այսպիսի տեղերում աւելի զգալի է անասունների աղբի պահասութիւնը և այն պատճառաւ չիմանալով մոխրի յատկութիւնը, զի դաշխք փչացնում են նորան անհաշիւ: Մոխիրը է նոյնպէս մնացորդ ինչպէս և աղբը. փայտը նոյնպէս ջրային, օդային և միներալական մասերից է բաղկացած: Արակի մէջ այրուելով, ուր ներգործում է օդը, փայտի օդային և ջրային մասերիցը օդի մէջ են ցնդվում, իսկ միներալական մասերը մնում են ամբողջապէս մոխրի կերպարանքով: Մոխրի և կենդանիի թաց աղբի մէջ այն գոտեղանութիւնը կայ, որ կենդանիի աղբը ոչ թէ միայն ամբողջապէս միներալական ազոտային մասեր է պարունակում, այլ նաև ջրային և օդային մասերից, որոնք կ'ցնդուէին օդի մէջ եթէ այժմիկ: Այս պատճառաւ, մոխիրն էլ աղբի նման, կարող ենք գործածել իբրև արդիւնաւորիչ նիւթ:

Թէ մոխրի և թէ մարդու կամ անասունի աղբի բաղադրութիւնը բաւականին

բաղադրանքով են, նայելով թէ ինչ փայտ էր սյուռածը կամ ինչ կերակուր էր ընդունուածը. բայց ինչպէս փորձը ապացուցած է, այդ բաղադրութիւնների մէջ զիւրաւորակէս փոքրաբանութիւնները թիւրապէս թիւրապէս փոքրաբանութիւնները կամ ֆոսֆորային թիւրապէս թիւրապէս փոքրաբանութիւնները և կազմում են հողը արդիւնաւորիչ մեր հողի վերայ մարդու և անասունների աղբը հաւասար ենք որ տալիս ենք հողին ուրիշ մասերի հետ և այդ ֆոսֆորային թիւրապէս մասը բայց աւելի կարգիւնաւորելիք եթէ խառնելիք դոցա հետ ոսկրային կամ եղջերային փոշին, որովհետև այս վերջիններս աւելի են պարունակում ֆոսֆորային թիւրապէս նիւթը. սոքա խառնելով միւսների հետ անհամեմատաբար աճեցրած կը լինենք հողի զօրութիւնը:

Ընտանային և Եւրոպայի մէջ, ուր արդիւնաւորած է կրօնքով անասնապահութիւնը, գործ են ածում միայն մարդու աղբը և ինչպէս կերևում է, այդ լուսաւորութեան ցած աստիճանի վրայ եղած երկիրները լաւ բերքաւոր են նաև այդ անտեսական խնդիրը որով և նոցա հողերը միշտ բերրի և արդիւնաւոր են լինում քան թէ մերը: Մենք կարող ենք թէ զիտութեան և թէ ժողովրդի արած փորձերէն օգուտ քաղել գործածելով մեր հողագործութեան մէջ անասունների աղբի հետ մարդու աղբը, մոխիրը և ոսկրի կամ եղջերի փոշին (թօղ):

ՄԻ ԹԻՔԻՆԵՐԻ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԵՑ

Բարեկամ,
Երկար ժամանակ է ինձանից նամակ չունիս և մեր Այրարատայ ճանապարհորդութիւնը դու մընում է, դրա պատճառը իմ հիւանդութիւնն էր. Այս քանի օրս մինչ փոքր առողջացած՝ կամէի քեզ հետ Այրարատը շքել, որովհետև դու և թափառում եմ Երեւանում և Արարատում կիսա-առական կարգով, յանկարծ Մերիկոյ թիւ 15-ի մէջ կարդացի իմ դէմ մի խօսք, որի մէջ մի Պ. Ա. Կարբենանցի հերքում է Երեւան թշուառ գրութիւնը և լուսատրութեան կողմից Եւրոպայիցն էլ անց է կացնում, ասելով, որ Երեւանում ոչ թէ մի ուսումնարան կայ, այլ քանից աւելի և իբրև պաշտօնագրութիւն բերում է 15 դիւր, պոչիցն էլ մի և կարգած:

Աստուած տար, որ այ Կարբենանցի ասածները ճշմարտութիւն լինէին և երբ հետ արած երեւակայական ճանապարհորդութեանս երեւակայական տեղեկութիւն հարողած լինէի, բայց արի տեսնաւ որ ինզձ Պ. Կարբենանցը իրեն չային սեպհական բնատրութեամբ լուս ուղտ է չինել յիշալ զիւրերից մի քանիսուք մի գոմի ախտով մէջ մի ախրացու կամ մի տեղուք եթէ մի քանի կրկնապ, ժողոված ամբողջ մի օր կամ երկու օր

և այն ձեռնները, փայտի տակին ա, ժ, ճ, ու, ստեղծալով, խմորանցն ապրիցն համարձի որ բնականալով վերջացնում իրենց ուսման ընթացքը, այսպիսիները մեր Կարբենանցի աչքին ուսումնարան են երեւցել և դրանով աւետել է Հայ ազգին Երեւան լուսատրութիւնը:

Եւ, ինչպէս ասացի, Մեղուն կարգաւոր յետոյ, ձի հեծայ խիտն և յիշալ զիւրերից մի քանիսուք գնացի ստուգելու Ս. Կարբենանցի դրածները, բայց անա մի երկուսի մէջ պատահած խորութիւնները, գնում եմ մի պարանի հետ (սրբէն ով լինելը կիմէ կամնայ պ. Կարբենանցը կարենք յայտնել) քայնադուր դիւրը, իջնում ենք տեղ Մեղիւթի քահանայի տանը, հարցնում ենք տեղ հօրը, նա նոյն ժամանակ տանը չէր, խնդրում ենք նոյն ընտանիքից յայց տալ մեզ ուսումնարանը. և անա պատահականը, ինչ ուսումնարան է ք պահանջում մի այս սենեակումը զալիս են, այն, մի քանի տղայք, տեղաբեր դաս է տալի, բայց հիմա չկան, ցրված են և մի երկուսն էլ որ մնացել են, նրանց էլ տեղաւորը տարել է ուրիշ դիւր տալ ասելու համար: Ես ուղարկութիւն չարի նոցա խօսքին և մտայ ջոյց տուած ինձ սենեակը տեսնել գոնէ ուսումնարան կալված տան արտաքին դիւրը, բայց մանուկների կամ նստարանների հետք կրէք չէր երևում: Անցնում եմ խղարարելիս և այն տեղ նշույլ չեմ գտնում ոչինչ ուսումնարանի, այլ ասացին, թէ երբեք մի տեղուք եկաւ այստեղ, փոխեր էր սովորացնում մեր երեւանեցիներ, իսկ այժմ նա փնայ, մասնաւոր, որ ամառն ինչ, ուսումնարանն ինչ:

Հարցնում եմ նրանցից միւս զիւրերի մասին, որոնք յիշում է պ. Կարբենանցը և լուսում եմ, որ նոյն դրութիւնն է, ինչ որ այստեղ. ես էլ ինչայնչալով ձիւս ուղարկելով, գնում եմ իմ գործին:

Ինչ որ վերաբերում է իմ հայ կայսրութիւնների դիւրի համար զրկածի մասին, որոնց մէջ ուսումնարան լինելը հերքում է պ. Կարբենանցը, ես կասեմ, որ թէպէտ կանոնաւոր ուսումնարան և նրանցում չկայ, այլ դոնէ նոցա մէջ կրօնի ուսումը պարտաւորալ է և ամեն օր կրօնը սովորելու որքան և ինչ օգուտ կը քաղէ աւելի քան մեր Հայոց գիւրերը:

Այժմ հարցնում եմ պ. Կարբենանցից, իմ երեւակայական ճանապարհորդութեամբ հարցողած լուրերն են աւելի երեւակայական, թէ իւր իրական և աչքի առաջն եղածները, որ հիւսկ տող բանի մէջ առանց ճշմարտութիւն ստի տակ տալու չի անց կացել. անա իրեն հարցողած լուրերը իմ դէմ գրած մի խօսքի ներքեւ առ պ. Հայկազունին գրած տեղեկութեանց մէջ Ալեքսանդրօպօլու, աղջկանց ուսումնարանի վերաբերութեամբ 4) յօդուածով, մի գաւառում ևս աւելացաւ, ուր տեղ ընդունվում են նոր աշակերտներ... Եւրոպայի լուսատրութիւնը հողագործութեանը:

Այս լրոյ որքան ստող լինելու համար բերենք այստեղ նոյն իսկ աղջկանց ուսումնարանի ուսուցիչ պ. Ղ. Աղայանցի ստ ինձ գրած մի երկու տող նամակի քաղաւածքը. «Պ. Կարբենանցը ինչ փայտերը չտեղեկելով միւս կողմից նորանոր սխալներ է անում: Տեղաւոր օրիորդած զորոցի վերաբերութեամբ ասում է, որ մի գաւառում ևս աւելացաւ: Այդպիսի բան չէ կցած, այլ մտադրութիւն կայ միայն, որ սեպտեմբերի սկզբից միայն կարող է կատարուին ստանալ: Ղ. Աղայանց, (էն էլ ո՞վ գիտէ):»

Թող ասէ հիմա պ. Կարբենանցը, արդեօք ինձ աւելի, իբրև մի երեւանայաւ աններելի է ճանա-

բից ստանալու չորս մանկից: Իսկ ուստա կալուս ու արկին Երեւանի մարտիչ էլ չէին անցկենում, կարծեմ, աղա Մարտիչ:

Սաղ մէկ ժամ ևս փնտաղայ բաղնիքի վրա, վերջապէս, աղէն բարեհաճից ուշադրութիւն դարձնել իմ ցրտից կապտած երեսիս վրա...:

Ես ժպտացի այդպիսի բարեխոս հարցումներից և ուրախութիւնից տաքացայ և կարծեմ թշուրս էլ կարմրելին:

Չորս ուրբի թուղթը իմ երեւակայութեան մէջ այդ փոքրամիջոցում 50 և 100 ուրբիկանց թղթերի զոյնքով պարզաց:

Ես ջիւրումս համարեցի 3 ուրբիկանոց թուղթ մէկ և մէկ ուրբիկանոց ուրբի, ընդ ամէն չորս ուրբի:

- Միտս եկան խելոյն,
- Իմ տանու կատուն,
- Իմ դառան,
- Իմ կտորած օղիի շիւր
- Իմ օրագիրը և...
- Օ՛հ, էն անիծած ան... ան... ան...
- Ու ասի կտակի:
- Տիկին Երեւանի իր կապիւնման և կատուանման ժառանգներովը:
- Հը, ուստա Սաքօ, կրկնից պ. աղա Մարտիչ:
- Մարտիչիւնդ, ասի ևս շատ քաղաքավարի և

մի երեսն ժամանակ աչքերս սրիցից, որովհետև միտս եկաւ և հիւանդ ուստա կալուս որը հաղից խելանկելով ազալից որ ևս դոխտուրի մօտ գնամ.

— Սաղ ըլիս, ասաւ պ. Մարտիչ իմ անիծելու տունն գնաց:

Ես մնացի դռանը:

Ես ասի որ Մարտիչ Բիւսինից կոյորում իր տանու խաղաթի մէջ տուն մտաւ ու թողից ինձ դուրը բաղնիքում: Մէկ փոքր ժամանակից յետոյ մի և նոյն սանդուխանքով, որով պատիւ ունեցաւ իմ ուստութիւնս բարձրանալ, բարձրացաւ մի ուրիշ ուստա, բայց ոչ թէ արձեւտաւոր, այլ փողի ուստա, հարուստ ուստա, եւթի մարդմ կողմուած ուստա: Նա բարձրացաւ բաղնիք, բարեհաճից մէկ ծուր մտիկ տող ինձ, այսինքն իր բարձր հարստութեան վնասվածութեան կէտից, բարեհաճից մէկ ծուր հայեցողք ցցել գլխի իմ չրնչին էութեանը: Յայտնի բան է ևս զգացի բազմի այդ ուշադրութիւնը դէպի ինձ հիշել կուզակար էակս ու շտապիցի խառն գլուխ տալ փողի ուստան:

Նա մտաւ սենեակ:

Յարբը սիտից նմանապէս հասկացնել ինձ որ նա ևս ուշադիր է դէպի ինձ, իմ զնգվելոցս ստաւորիցաւ բայց չորս ուրբիկան զայնակիցեցիցի ձեռով քաջուտէր ակնածունս, որիչ էլ սպարի և

զու չուտով ինձ ջիւրուկ կուսնաւ, հաց, արաղ, տանքէ՛հ, խաղթ, դազաղ...:

— Տօ ինչիս փնտաղի էտի, տաա մէկ գեղղիցի կին, գեղղիցի հարսուած, գեղղիցի աչկերով ու ետից զանազան բաներ դարաւած:

Չորս ուրբու հաշուատեութիւնը անհետացաւ իմ մոլոր երեւակայութիւնիցս...:

— Վունչիչ, աղջիկ պարսն, ասի ես ու...:

— Վունց թէ վունչիչ... ասաւ գեղղիցի աղջիկը թէ կինը ու չուս եկաւ... բիծօ, բիծօ, բաւալց նա:

Շուս եկած ժամանակը ես նկատեցի որ տիկինը, (նա պէտք է Մարտիչ-աղա-Մարտիս Իվանի կինը լինէր) ետից բարձ կամ մէկ ուրիշ հաստ բան ունէր դրած չորի տակից:

— Ինչի համար է այդ բարձը, մտածելի ես ինձ ու ինձ: Ինչի համար... գնացի ընկայ այս մտքի ետից...:

— Խուս մօղի (էքուց արի) ասաւ մի և նոյն ծառն որը կօշիկները առել էր ձեռիցս և տուն էր տար Մարտիչ Իվանի մօտ:

Կեղղիցի կինը անհետացել էր:

Ես մնացի փնտաղած...:

Ար գալիցէ (Չիմացար)

— Գնում եմ, գնում, ասի ու գնացի կամաց-կամաց, վնթվնթալով քնթիւս տակ:

- Ձեր հէքն, ձեր հէքն...:
- Նիքը գնացի սանդուխանքից, դուրս գնացի վողջը ու տեսայ (հաստաւ տեսայ) ինչպէս չորս ուսուցիչն այն գեղղիցի կնոջ կեղի գրած բարձի վրա դարաւած թուղթուէր ասալու:
- Սաքօ, ասաւ մէկը...:
- Հը ասի ես.
- Ինչ արի...:
- Ինչը, պատասխանիցի ես նայելով բարձի թուղթուէր...:
- Արի գնացի,
- Ուր...:
- Խարջը տօ...:
- Խարջը...:
- Հա, չիս իմանում...:
- Էքուց, էքուց, ասի ես ու վաղցիցի:
- Վաղցի ու վաղ տալով հասայ մեր նեղ փողջը... ու, տեսայ,
- Տիկին Երեւանի զղղած մազերով.
- Կապիւնման ու կատուանման ժառանգներին դռանը ածած...:
- Կատուի միտս կանչելու...:
- Ուշաթափուած ընկայ խրճիթս ու...:

Մնացածը թիւում:

Սաքօ:

պարտորդութեան մէջ մի քանի բան ուզող չտեսնել, թէ իրեն, ամէն օր ներկայ գտնուելու օրում շարանի կեանքին և մի երևակայական դաստիարակութեան հետեւ ծխելու հոգարարութեանը, գոցել իրեն ուսուցիչ ընդունելու նպատակաւ, որովհետեւ մեր մէջ այսպէս է, ամեն ներգործութիւն ունեցող և աղայական իրաւունք վայելող անձն երբ մի հասարակական գործոյ մէջ պաշտօնակալ է կարգուիւմ, նրա գիտաւարժութիւնն է լինում, ոչ թէ նոյն գործին օգուտ տալ, այլ իրեն բարեկամութիւնն է ինկարկունքին պաշտօն տալով զինքն և նրանց բարեբար կապելու արտօնութիւնն օտարման ամենին չտեսնելով, թէ իր յատաճ բերած անձը անընդունակ է այդ կոչմանը:

Նետաւարդ պ. Գարնանանցն էլ չլինելով գոցել մերձաւոր ազգական Ազեքանդրոսովու հոգարարութեանը, զի մնլ է ինկարկութեան նմանքին, ատաճաղիմութիւն իր գործին:

Գուցէ պ. Գարնանանցը կտէ, թէ Հորարար- ձութիւնը միտք ունէր բանալու ինչպէս և մեր թղթակիցն էլ գրել էր և մտածածը իրողութիւն է համարել, եթէ այդպէս է, ինքը գիտէ, իսկ ինչ որ մեզ մնայ, մեր մինչև իրողութիւնը չտեսնելը խորձածը եղած չենք ընդունել:

Կեռ այս կարծ նմանիով բաւականացիր, բարեկամ, միտք անդամ էլ գիտե՛ք քեզ հետ Արար- բարք վերջացնելու, ևս էլի գտնալու եմ Շիրակի Ազեքանդրոսովն էլ չգորս ձգելով, այն ժամանակը բաւականին հետաքրքիր գրելիքներ ունեմ քեզ:

Քո Պաշտօնակին

ՆՍՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՏ

Ամիս 5-ին սկսվեցաւ Գանձակու ազգային Հոգևոր ուսումնարանի տարեկան հարցաքննու- թիւնը: Երկու ամիս Գրեգոր վարդապետ իւր քարոզներով և կեցողութեամբ մէջ հրախուժել էր ժողովրդականաց ներկայ գտնուել այդ հանդիսումը, բայց արտասույթ պէտք է խոտովանալիք, որ շատ և շատ քիչ է ժողովում վաճառականներէ, իսկ ոչ սր ուսումնականներէ: Առաջիններն ներկայ է սաջն քնն ասել ուսումնական անձանց անտար- իրութեան վերաբ. . . ևս մի քանի առարկաների հարցաքննութիւնում եղած եմ, աշակերտաց յա- ուսձաղիմութիւն կամ թէ ուսուցչաց զատախ- սութեանց ձեռն վերայ առ այժմ ստիպուած աւե- լորդ եմ համարում խօսալ վասն զի նոր հոգա- րարութիւնը ապրիլի 1-ին է սկսել իւր գործու- ղութիւնը և դրա արած նոր կարգադրութիւնն- ընդ ընդամ արտօններին վերայ աւելի արդար կը լինէր միտ տարին խօսալ:

Նոր հոգարարութիւնը չէ իմանում հարցա- քննութիւնէն յետոյ (որ կը լինի 15-ին յունիսի) ինչպէս ուսումնարանի տարեկան հարցալ կարգայ ժողովուրդի առջև, երբ մինչև հիմի չեն հոգարար- ձուաց մէկն, Արեգի Գանձակի պ. Ամանասեանցը, որ այժմ մի մարդի կարող կրկին նոր հոգա- րարութիւն է ընտրված և յետոյ հաստատուած և որի ձեռքին մտաւարժութեան հաշուատմարն և փոքր է գտնուում, մինչև հիմի այդ պատուելի անձն հաշի չէ տալիս իւր ընկեր հոգարարութեանը թէ հրբան փող կայ, կամ փողը ում ձեռքն է շանկնուում և կամ թէ ինչ կերպիւ: Ազգային գործողութիւն, որոյ պատճառն է անպայտ, սե- չիք է տալիս շարափոխ մարդոց խօսալ, թէ ինչու անա երեք ամիս է, նա հաշի չէ տալիս:

Ամիս 8-ին երկուշաբթի ժամի 8-ին Նորին դե- րազանցութիւնը Յովհան Եփրատիովիչ պ. Բու- լատովն և տեղայ Պրոգրէմատիկայի սեւուչ պ. Լատաշիկը բազմաթիւներէ իրենց ներկայ զը- տնվելովը տրկին Ենկերարեանցի օրիբորաց ու- սումնարանն, որ 1/2 ժամից առաւել հարցաքնն- նելով աշակերտուհեաց, որք թւով (45-ին), ուս- ասց լիցուից և թուարանութիւնից և նոյա ձեռա- գործութիւնները մանրամասն նկատման տակ ձը- դելով, շատ գոհ մնացին, նա մանաւանդ Նորին գերազանցութիւնը, որ յայտնելով իւր շորհակա- լութիւնը աշակի տուհիւններին և իրախտակով զը- բանց, դարձաւ գէտի ուսումնարանի մեծը, տրկին Ենկերարեանցին, և նորան յայտնեց իւր շորհա- կալութիւնը ուսումնարանի յաւաճաղիմութեան համար:

Եկեղեցու հայտնուած մի քանի տարի սորանից առաջ Արդ վարդապետ տէր Աւետիքեանցը սկը- սել էր շինել տալ մի շինարան, որը որ մնաց կիտատ նորա տեղափոխելու պատճառաւ մինչև այսօր, այժմ արժանապատիւ Գրեգոր վարդապետ արարչարար մեզ իւր շարափ իրկուսայ քարոզում, որ մի քարեպաշտ անձն 500 մանկէթ տալիս է քոչ շինութեան վերջանալու համար և բացի դո- րանից պէտք է ժողովրդի միջից փող ժողովի:

որ ցորնի և այլ հարկաւոր բաների համար դրա- մազուելու կազմուի:

Յունիսի 12-ին

ՆՍՄԱԿ ԶԱՄԱՐՈՒՅ

Շամախու գիտնաշարժութիւն արդէն հնարա- ու մտաւ չորրորդ անի շրջանը, բայց տակաւին չկայ լուր կամ կարգադրութիւն քաղաքի գրու- թեան վերա: Եւրօմ թաղաքներս մտում է իւր սեպու: Բայց ինչպէս մնայ այս տառապալ ժո- ղովուրդը, կամ հր ու ինչով տեղափոխվի, անա մեր մտաւորը լինելը այս ծանր ու զգուար լուծա- նելի ինչորին:

Մշակ № 10 շարափութիւնը մէջ կարգացի մի յոգաւոր Շամախու երկրաշարժին վերաբերալ, որը բովանդակութեանց հասում էր խորին զգայուն- քից շարժում մարդասիրութիւն գէպի մեր հա- մաքարաբացիները, շատ օրինաւոր ու սրտառուչ կերպով խոզարկութիւններ անհեղաճ յետոյ, մին հատ ջար ու զեղ է դատում մեզ թշուառացած- ներիս համար, այն է մի ջարդային ապահո- վութեան ընկերութիւն: այն այս ընկե- րակցութեան գորութիւնը մեծ է ու այս սարա- փելի հարուածին համարտապիտան սա է միայն, սակայն սրան կարօտ է ժամանակները, ու շատ ժամանակներ (էս կողմերում): Բայց վայելի պատ- կանում է «Մշակի» հոկտեմբերի որ այս ընկե- րութեան նախագիծը առնէր ինքը Շամախու երկ- րաշարժութեան պատճառով, իսկ ապագա ժամա- նակներում իրական գործադրութիւնը ինքնին կ'ողոր ինքը ժամանակը:

Ի վերայ այդ ամենայի շատ դժգոհելի դրու- թեան մէջ եւք ընկողմ, ոչ բողական հանգր- սութիւն ունեք ու ոչ սպասով կեանք փարկ ենք կարողանում: Գիտնալիսնան սուրբ զիններին վե- րայ մշտ կտրուած ենք կարծում: Չհասն և եր- կու տարի է Շամախի գալ զեղեղիլներն: Եր- կու անգամ երկարի տունը ունեցած ենք, իսկ այժմ խոնա գետնայարկում խոնո ընտանիքով տանջվում ու շարափում ենք: Անձրն էլ երբ սկսեց, տան փլատակներից առհասարակ շատ մէջ, մեզ պատճառած անձնական վնասին ջոկ մնացած կա՛հ կարասիք էլ ապականուց անձերա- խառն տիղմից:

Անն տեսնում եմ որ կարողութիւնը հրաշա- գործութիւններ է ստնում: Սորան ունեցող տե- ղափոխվից այլ և այլ քաղաքներ, մտադաներից էլ ունեք սկսել են իւրեանց շինութիւնները առ- նել, և ունեք կարուածատները պատրաստութիւն տեսնում են, որ համեմատ պիտակուն կարգաբու- թեան շինութիւններ առնեն, իսկ մեք և միւս մի- ղանմանները ոչ կարողանում ենք զալթել և ոչ չի- րութիւն առնել, եթէ ոչ վայելուչ կերպով, գոնեա աղքատութիւն:

Ստոյ Ազեքանդրեանց

Ռուս «Вѣрж. Вѣд.» (№ 166) լրագրում կար- դում ենք յետագայ նամակը թիֆլիսից կողմանան տեղական լրագրների մասին:

Ուսումնարանների գիրէկտորների ժողովը փակեց իր նստերը: Լուրերին նշելով, մեր մանկավարժները զձեռնցին տեղական լրագր- ների դատաւարութիւնը գիտնալիսնների մէջ պարտաւորեալ չանել թող տույզը քանի մի բացաւթիւնները: Մինչև հիմի տե- ղական լրագրների վարժապետները տեսնում էին իրանց օտձիկը արքունի գուժարներին: Այժմ, ինչպէս ասոււմ են, նորա կ'ստանան էկոնօմիական, մնացորդ գումարներից: Ու- թեմն, եթէ ոչ ոչ գումարները մի որ և է գիտնալիսնում էլ յայտնվին, այն ժամանակ տեղական լրագրներ էլ չեն աւանդվու: Ինչ գրողը մանկավարժներին արդարի մի վճիւրը դնել, անտեսական հաշիներ միւլի, կամ մասանք և մանկավարժական մտախորհու- թիւնը: Եւ կարծում եմ, որ այդ երկու սկիզբները միմեանց հետ անմիջական կապ ունեն: Հազն թէ մեր մանկավարժները, ճանաչելով տեղական լրագրների օգուտը վերցնելին նոյա դատաւարութիւնը նի թական միջոցների պահատութեան պատճառով Եւ միթէ անտեսական հաշիները պիտի տեղ ունենային մանկավարժական ժողովի մէջ: Երեւի թէ պ. պ. մանկավարժները չուսու- թիւն համարելին տեղական լրագրները ուստի և առաջարկվեցաւ այդ տուարկային նշանակ- ված գումարները նուազեցնել:

Բայց կային է արեւօք տեղական լրագր- ների վերա նայել, որպէս աւելորդ շաղաւ- թեան վերա: Մենք ունեք, քիչ ենք ծա- նօթ երկրի հետ և նորանից էլ քիչ տեղա- կան լրագրների հետ: Բայց մի և նոյն ժամա- նակ ինչպէս գիտութեան շրջանում, երկրի խղճաւորար ծանօթութեան վերաբերու- թեանը, նորա պատմութեան, ազգային տրե- սեւութեան կողմից, նմանապէս կառավա- րութեան և դատաւարական շրջանում, ան- դադար զգոււմ է այն միջոցի ծանօթու- թեան պահատութիւնը, որը պիտի ծառայէ, որպէս օրգանական կապ մեր, լուստա օրիչ- ների և ընկերների մէջ, որոնք ընդունում են այդ լուստա օրութիւնը: Այլ չ'գիտէ, որ եր- կիրը ներկայացնում է գիտնական կողմից դեռ ևս շատ անձակ նիւթ, երկրի ազգագրու- թիւնը, տեղական միջոցները որոնք զի դա- յին տնտեսութեան մէջ են գործ զըն- վում որոնք այժմ բազմաուսակ են, որքան լրագրանտակ է ինքն Ազգային տեղագրու- թիւնը, հարօտ և մեծ մասամբ դեռ չը- ղնած աղբիւրները տեղական արդիւնաբե- րութեան, աւելույն բնական իրաւունքը դարերով կալմիւմ, սկսած լեռնային Օւթի- ների իրաւունքից և վերջացնելով Հայերի օրկնագրութեամբ: Հին դրականութիւնը այդ- սեղ բնակիզ զանազան ազգութիւնների, նոյա աւանդութիւնները նոյա ժողովրդա- կան բանաստեղծութիւնը և առաւապները, — այդ ամենը ծանօթ է մեզ ունեքիս միայն քստ լածի, իսկ Ճիշդ հետազոտութիւնը այդ բոլոր գործիչներին, չ'խօսելով գիտնա- կան կողմից, դրական օրգանները կ'երեք գործնական, տնտեսական և կառավարչական կողմից:

Տեղական լրագրների գործնական նշանա- կութիւնը ցոյց տալու համար, ես ուշադ- րութիւն եմ դարձնում դատաստանական սրակախկալի վերա: Ահա ձեր առաջ մի առու դատաւոր, որին ծանօթ չէ տեղական լրագրներից և ոչ միւր, թարգմանիչը բնիկ է, բայց առանց որ և է կրթութեան, գուցէ զինն սղեական կրթութիւնից զուրկ անգամ որը ստորել է իր մայրնի լրագր կամ հարեան ազգութեան լրագր տաներ, վճ- րվելով, էմպիրիական կերպով: Մեղադրվածը պահանջում է կամ վրաց, կամ իւրիբաց, կամ հայոց զի գական սղաշանտիութեանը, և չ'գիտէ օր տեղին մի բառ: Ինձ յայտնի են փաստեր, երբ, որ և է սուր խօսք կամ տեղական լրագրին մի յատուկ դարձումը ընդունվում է թարգմանից որ լրագրի հետ մօտիկ ծանօթ չէ, որպէս խօստովանութիւն մեղադրվածի կողմից, և դատաւորը խօստու- փանութեան վերա հիմնվելով հաստատում է զձիւրը: Այնպէս որ վերջին տարիների ամե- նայա վերանորոգութիւններից միւր բոլոր- վին արմատախիլ է լինում, որովհետեւ ժո- ղովուրդը հաւատ է կորցնում նորա վերա- բերութեանը, այլպիսի գէպքերի մի շարք տեսնելով:

Մի խօսքով, վերցնել մեր ուսումնարան- ների մէջ տեղական լրագրների գատաւու- թիւնը, նշանակում է մեզ ինքներին մի ան- յողմելի արգելք մի անանջելի պատ դնել կրկին ճիշդ և մանրամասն հետազոտութեան համար, և զընել բնիկներին բարձրական յա- ըակցութեանց մեզ հետ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

МОСКОВС. Вѣд. լրագրը կարծում է, որ կով- կանան բարձր կառավարութիւնը աշխատում է հեղեղեղ կովկասի գաւառների զննուարարին կա- ռավարութիւնների տեղ մեցնել յազարման կու- ռավարութիւնները: Նա մոյցած է արդէն լատալ քաղաքի թիֆլիսի, Երեւանի, Եփրատի օրիւն- րերուն և Բաղուի գաւառի մէջ: Զննուարարին զուառական կառավարութիւն մտում է դեռ ևս փութայիսի, Թէրբի, Կազստանի, և Կուբանի գա- ւառների մէջ:

ГОЛОСЪ լրագրում գտնում ենք յետագայ նկա- տորութիւնը: «Кавказ» լրագրում գրում են Եւստայից, Արգունի վիճակից, որ ամբողջ վիճա- կում 25,000 բնակիչների վերա ոչ մի առաւայ ուսումնարան չկայ, այնպէս որ բնիկները մնում են խորին անգիտութեան մէջ ինչպէս Շամախու մասն- նակը: Այդ մեզ համար բոլորովին զարմանալի չէ, աւելացնում է ГОЛОСЪ լրագրը, մեզ յայտնի է որ Մ օսկովայից ոչ հետո, մի զիւր կայ, որտեղ բնակիչները նոյն անգիտութեան մէջ են մնում ինչպէս սորանից քանի մի հարիւր տարի առաջ Բոյարին կուչկայի ժամանակ:

Մովկայի բազմաբնակեան հանդէսի մէջ բաց- ման առաջին չորս օրը այցելուների թիւը այս էր, մայիսի 30-ին 377 մարդ, 31-ին 1894, յունիսի 1-ին 1354, 2-ին 1377:

Մեզ գրում են Բաղուից, որ յունիսի 19-ին քա- ղաքական կուրի ընդարձակ դաշիւնում, երկուս- սարգական խումբը, յոգուտ նորակազմ, քարե- գործական ընկերութեան ներկայացրեց «Թե՛ն Ներսէս» սուր, կեզ, Վանանդեցու, և «Նր սրա- քուիս պիտի պատկիս»: Բոլոր ծախքը հաճաց մնաց ներկայացուցից գուտ արդիւնքը 200 օտլլի պը իրեն սեպականութիւն հայ աղքատներին պիտի գործադրվի նոյա թշուառութեան թեթևաց- նելու համար: Պ. Բաղ, Սարգսեանցը յանձն էր առել հոգալ Սարտանի բէմի բոլոր պիտոյքներին: Նորակազմ ընկերութեանը նպատակ ունի օգնել և հոգացողութիւն անել այդ աղքատ ընտանիք- ներին:

Մենք լսում ենք որ նորիւրուն հասաւ թիֆլիս գարձակ մի նոր բժիշկ, պ. զօկտօր Գաւալա- բեանցը: Յանկալի կը լինէր, որ մեր բժիշկները, հետեւելով եւրօպական սովորութեան յայտնէին լրագրի միջոցով իրանց բնակութեան տեղը ու հասցեն, հասարակութեան համար իրանց ծառա- յութիւնները աւելի մատչելի անելու համար, «Մշակը» իւր կողմից ուրախութեամբ կը տպի, եթէ նորան հասցնեն:

Գիլիջանից հարրգում են մեզ, որ երկուք ժա- մանակ անձրե չը լինելու պատճառով, արտերք ամենաողորմիկ դրութեան մէջ են:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Նամակ Աւրմիից

Շահի անցեալ տարի Քարթայայ ուխտագնա- ցութիւնը այն ատիճան մեծակիւն նշանակու- թիւն ունեցաւ: Երկուսան մտաւորականների մէջ նորա բարեբաւութեան մասին, մինչ տարածուեցաւ մի արդարի հաւատք, թէ նա քամաւոր քստայ է եղաւ մեծ իմաստէն:

Ան մեծանալեւ ընդունելութեան մէջ, որ ցոյց տուց Նորին վեհութեանը հաճկատանի նստա- վորութիւնը, սաւաղապէս Շահի ուշադրութիւնը գրաւում են մի խումբ մանկահասակ երաժիշտներ, որք յայտնապէս Նորին վեհութեան համար յու- ղարկուած էին Բաղուս:

Շահի հետաքրքրութիւնը առաւել զօրանում է, երբ յայտնում են, թէ մանկահասակ երաժիշտները Հայ աղբի պատանակներ են:

— Իմ տեղութեան մէջ կան այդ ազգից: Հարց- նում է Շահը իւր վեհելից:

— Այն, տեղեկիքի Ղըրվն 2) ողջ կենայ: Պա- տախանում է վեհելը երկրպագելով:

— Արեւն միւր էլ կարող ենք ունենալ այդպիսի երաժիշտներ: Ասում է Շահը:

Եւ գտնալով թէ նրան նա հրաւայում է մի խումբ կազմել Հայոց մանկահասակ պատանակ- ներից երաժիշտներ պատրաստելու համար:

Մի ատիճանաւոր յուզարկում է Բըրժոնի գա- ւառը, տանն տարեկանից մինչև տասն և հինգ տարեկան, գեղեցիկ, բարձր և ստոյլ աշակերտա- ցուք ընտրելու Հայոց մանկաներից, 100 հոգի:

Պարսկաստանում այդ արդէն ընդունուած կա- նուն է, երբ մի ատիճանաւոր հրաման է ստա- նում կառավարութիւնից զննուարարներ, որի- նակի համար, մին հազար սարկաղներ (սաղաթ- ներ), նա այդ թուի փութային վնասուազրում է

1) Քամաւոր քստայ, գոտեպիտան, փոխա- նակ ասելու աներույթ ձեռքից գորութիւն ստա- ցած:

2) Ղըրվ այ, աղօթարան, կամ այն կողմը գէպի ուր դատում է մի ազգ աղօթելու միջոցին, օրի- նակակի համար, քրիստոնեայք դէպի արեւը, մանկասական դէպի Բայաբայ, Հրէայք՝ դէպի ուխտաւ կրկիւրը:

մինչև քանի մի հազարներ, որոց նշանակուած թիւը առհասարակ է իւր հետ, իսկ մնացորդը արձակելով ստանում է նոցա ամէն մինչև մի քանի տասնեակ թուաններ:

Այդ սովորական կանոնին հետեցին և նոր երաժշտացունները վիճակագրողքը: Ուրմից դառաւ մէջ ամէն մի գեղեցիկ, մանկահասակ պատանի անունը, ոչ միայն Հայերից, այլ և Ասորիներից, անցաւ վիճակագրողի դաւթարի մէջ:

Նրկիւղը իւրեանց մանկահասակ դառնները կրօնաբերի առնելու, աւելի սուեց ծնողքներին արձաթիւով թափել իւրեանց որդիքը, այսու ամենայնիւ նոցա թիւը չէր պակասում, որովհետև արձակուածները տեղ բռնում էին նոր գրուածները:

Բայց քրիստոնէայ ժողովուրդը խոսովածան մէջ ընկաւ: Նոցա լայն և բողբոջ հասաւ Քէհրանու եւրոպական տէրութիւնների ներկայացուցիչներին. որք այստեղին Բարձրագոյն զրանը, թէ մի այդպիսի խոսովածան ձգելը քրիստոնէաների մէջ, կարող էր անշահաւէտ հետեանքներ ունենալ:

Շահը համոզուեցաւ յետ առնել իւր հրամանը, մանաւանդ երբ որ լսեց Քիֆիլիսում մի քանի հազար նետորական Ա. սորիներից ընդունելուն յուսալովանական դաւանութիւնը:

Խոսովածանը առ ժամանակ դադարեցաւ: Բայց այս օրերում Ուրմից կուսակալը, Սուլայլուս դովլան, կրկին Բարձրացրել է այդ հարցը: Եւ միւսանգամ երաժշտացունների վիճակագրողքը սկսել են խոսովել մեր ժողովուրդը: Բացի զորանից Հայերից և Ասորիներից զմուսուրազրուած են սարգիսները (սարգիսներ):

Այդ էր պակաս միայն, որ խոսովել ժողովրդի դառնութեան բաժակը բողբոջելն լեցուի: Այդ քանի տարիներում, խօսելով, սովի և տիֆուսի բերանին գիրծ մնացած Հայոց մանուկներին բացվում է մի նոր կորստեան սնդուկը:

Սովը տակալին ամէն տեղ ունի իւր կորստաբեր ներգործութիւնը: Թէպէտ հունձքի ժամանակը մտացել է, բայց նա անբան ցանուած չէ, որ կորստանայ լրացնել ժողովրդի սպրտաւի պի: տոյքները:

Տիֆուսն էլ մի կողմից սկսել է ջարդել ժողովուրդը, մոլ առաւել բախտաւորութիւն է սովատանջ ժողովրդին՝ երբ նա անմիջապէս մահում սառը գրեթեմանի մէջ գտանուած էր իւր հանգստութիւնը:

ձիւտ թուանշաններից այստեղ է որ միայն սովից մեռանողները թիւը մինչև այսօր, անցնում է երկր միլիոն հոգուց: Մի քանի քաղաքներում այնքան բազմաթիւ եղան մեռանողները փողոցներում և շուկայներում, մինչ ժողովուրդը ժամանաւ չէր դատանում նորանց թաղելու: Կառավարութիւնը հրամայեց հորել բրել և հարկւարներով լեցնել հորիւնները:

Եւրոպայից և Ամերիկայից դրամայի օժանդակութիւնները բաւականին նպաստեցին խղճալի ժողովրդի թշուառութեանը:

Եւ Ուրմից քաղաքի Ամերիկացի Միսիսիպիաներն ամէն օր երեք հարիւր հոգի կորակում էին:

Իւր բարեգործական նպատակով աւելի ուշադրութեան արժանի էր Գերմանացոց Պարկաստան յուզարկած մին նշանաւոր դոմարը: Նորախորհուրդ էին տուել նոյն դոմարով առուակներ փորել, հեռու տեղերից ջուր բերել, և անջուր ամայի դաշտերը երկրագործութեան համար համարեցնել: Եւ այդ գործի մէջ աշխատող բանուորները վարձատրել նոյն դոմարից, որպէս զի նորա օրեկան հացի գին ունենան և սովից չը մեռնեն:

Սեր-Մօսէս Մանուէլեօ Հրէայ հարուստը յուզարկեց լծնորայից մի գոմար Պարսկաստանի Հրէաներին բաժանելու: Մինչև այսօր մի աղպիսի օրինակ չը տեսնուեցաւ մեր օտար երկրեաց Հայ հարուստներից:

Թէհրանում Միրզայ-Մելքում է իսան հայազգի երիտասարդը, առաջին վեղիթի օգնականը ստաղաւ նա զմեզ դժուար տիրողը, որ նշանակում է բարեկարգիչ տէրութեան:

Արդարև, փայլուն տիրոջ: Մի այդպիսի տիրողը պատմութիւնը միայն չտրոհում է մեծ վերանորոգիչներին:

Միք յուսով եմք, որ հանձնարել երիտասարդը իւր գործունէութեամբ տեղիք կը տայ Պարսկաստանի քաղաքակրթութեան պատմագրութեանը յաւիտենական զրոյմով կնքել իւր տիրողի ֆէրմանը

ՊԵՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ

„Liberte“ ֆրանս լրագրում կարդում ենք հետեւեալ հետաքրքիր մարդասպանութեան գործի դատը:

Գաղտնաբերական գահլիճը լիքն էր այն յարձըր չըջանի անօրում մարդիկներով, որոնք միշտ գտնուում են և առաջի անգամի թատրոնական ներկայացումներում:

Յանցարարի անունն է Լէրուա-Գիւրուր միջանասակ երիտասարդ խիտ սև մազերով, երկայն պիւնիով և էպանիօլիով: Թէև յանցարարը վերջում էր երևում այնու ամենաբնիկ նախագահի, հարցին պատասխանում է. „Իմ անունն է Արտիւր Լէրուա-Գիւրուր, ես ծնուել եմ լճոն ամրոցում կարտօլէի կանտօնում, Օրանի նահանգում: Այժմ եմ 29 տարեկան“:

Ահա յանցանքի պարունակութիւնը:

1869 ամին Գիւրուրը պատկերում է վիլիէ քաղաքում մէկ օրերից հետ, որի անուն էր Գէնիգ-Մակ-Լէօտ, 19 տարեկան: Այդ օրերիցը, յետոյ կինը, ունէր բարի բայց անորոշ բնաւորութիւն: Պատկի առաջի ամսից յետոյ սկսվում են դրանց մէջ փոքրիկ անբաւականութիւններ: Մէկ երեկոյ իւր բժշկի հրաւերում տիկին Գիւրուրը պատահում է երիտասարդ Պրէկորթէնի հետ, որը պ. Գիւրուրից առաջ ուղեղն է ստանալ օր. Մակ-Լէօդի ձեռքը: Գորանց մէջ այդ երեկոյց սկսվում են մտախի յարաբերութիւններ, որոնց համար տեղը որոշում են Rue des Ecoles № 24 Պրէկորթէնի մէկ ընկերոջ կացարանում:

Այդ միջոցներում պ. Գիւրուրը, որը երկար ժամանակ լինում է զուգուած, դառնում է և յայտնի բան է տեղեկանում է իւր կնոջ այդպիսի վարքի մասին: Բայց ամուսինները դարձեալ սկսում են ապրել միասին: Ընտանեկան անբաւականութիւնները օր ըստ օրէ սկսում են բազմանալ: Վերջապէս կինը, տիկին Գէնիգ, կամենում է ապրել առանձին և որոշում է իր համար „Hotel d'Angleterre“ հիւրանոցը: Մարդը (ամուսինը) ինքը տանում է իւր կնոջը և թողնում է այդ հիւրանոցում: Բայց մի ևնոյն օրից սկսում է լրտեսել կնոջ վարքը: Մէկ օր մարդը հաւատացնում է կնոջը որ հեռանում է ֆարիսից, և մի ևնոյն ժամանակ պահվում է հիւրանոցի մտերեւում ու սկսում է իւր նկատողութիւնները: Հեռատես Պրէկորթէնը նախազուգակելով վտանգը, ինքը չէ գնում իւր սիրուածու մօտ այլ տոմսով և ուղարկում է հրաւիրում է նրան իր մօտ: Գիւրուրը վարձուած մարդիկներից իրանում է փողոցի անունը և տան համարը և իսկոյն հետևում է: Այդ համարը լինում է վերնայարկում: Նա բարձրանում է և բախում է դուռը „Գէնիգ, կանչում է մարդը, շուտ բաց արա՛ դուռը, ես իսկոյն հեռագիր ստացայ որ մեր որդին շատ հիւանդ է“:

Լսելով այդ, երիտասարդ սիրուէին, որը արդէն ճանապարհ էր ցցել իր սիրելիանին բայց չէր կարողացել բողբոջելին հագուելը, բայց է անում դուռը: „Ուր է շարագործը, կանչում է մարդը յուս. դա՛ւրով սենեակի մէջ: „Արտիւր, ազատում եմ, մի կանչիր ոստիկաններին, դու կը շնչագոնես իմ անունը ստում է յանցարար կինը“: Մարդը չը լսելով ներան հարուածում է ձեռքով երեսին, յետոյ փայտով, և երբ փայտը կտրվում է, նա սկսում է հարուածել իւր կնոջը փայտի մէջ դառնում զաւոյնով (խանչալով):

„Ես մեռնում եմ, մեռնում եմ, բացականում է վիրաւորում կ'լին, քանիայ կանչեցէք“:

Մարդասպանը վերջապէս դուրս է դնում և անցնելով Մէն-Նիկոլայ եկեղեցու ժողով ուղարկում է քահանային իր մեռնող կնոջ մօտ: Խեղճ կինը հազիւ կարողանում է իրան հասցնել պատահանը, որտեղից լուծւում է նրա ձայնը մէկ մարդ, որը իսկոյն մտնում է պատուհանից և աշխատում է պահել վերջերից վաղող արեւը: Իսկոյն մտնում են խեղճ տիկին Գիւրուրի փեսան և բժիշկը որոնք ուղարկում է յանցարարը: Վիրաւորուածին տանում են իսկոյն Picté հիւանդանոցը ուր նա մեռնում է 25 ապրիլի, 22 տարեկան հասակում:

Յանցարարի պաշտպան պ. Կարլարին պնդում էր որ պ. Գիւրուրը երկու անգամ ներքել էր արդէն իւր կնոջ անհասարակութիւնը որ նա բաժինքի փող ստացել է միայն 70,000 ֆրանկ իսկ ծախսել է նրա վրա մինչև 90,000 ֆր. և թէ հանուգեցալը սաստիկ տաք բնաւորութեան կին է կզել անպէս որ մէկ անգամ սպառնացել է իր մարդուն թէլովէրով անցամ:

Գաղտնաբերի երզնակները (присяжные) անգամները վճռում են որ պ. Գիւրուրը առանց նախատեսութեան է կատարել մարդասպանութեան յանցանքը և այդ պատճառով էլ դատարանները վճռում են ամենաշին պատիժը, 5 տարի բանտարկել յանցարարին:

Բայց, բացականում է ուսաց լրագիր С П. В. մի ևնոյն անցքը պատմուց յետոյ, — կը հասլանայ արդէօք մեր հասարակութիւնը այսպիսի հետե-

ւանքից նրան տուած դատը: Հազիւ: Շատ կարելի է որ մարդիկը իրանց կը պահեն կնիկները սպանելուց աչկի առայ ունենալով բանտարկութեան պատիժը, բայց օրէնդրութիւնը վերաբերեալ մարդ ու կին բաժանելուն, հազիւ թէ կը գործադրուի երբ և իցէ:

ՍԱՌՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

Ամերիկայի Բօստօն քաղաքում կար նորիւում մի հրէշ-կօնցէտ: Կօնցէտը բացվեցաւ պ. Բանկիսի ճառարանութեամբ: Երգիչների թիւը 16,000 էր իսկ երաժիշտների թիւը 1,500, Պ. պ. Գիւմօր և Սարաուս կառավարում էին: Լսողների թիւը 30,000 անէր էր:

Չաքոթալից ստացած մանուտը նամակից քաղում ենք հետեւեալը: Այստեղի վաճառականներից միւր յետագայ միջոց է գործ դնում մետաքսի կօկօնի միջի որդը խեղդելու: Մէկ կողմից ջուրը եփ են տալիս, ջրի զօրօրչու գնում է, պատում է մետաքսի կօկօնը, այս զօրօրչու տաքութիւնը հասնելով մինչև 60-70 աստիճան ջրը խեղդում է կօկօնի միջի որդը: Օրէն կարելի է պատրաստել այսպէս մօտ 40 փութ կօկօն: Օրէնը մէկ սալ փայտ է հարկաւոր:

„Մասիս“ լրագիրը հազարում է որ „Տիգրանահերտէն կը գրեն թէ այս օրերս գաւառին ամեն կողմը յորդ անձրևներ տեղալով, այնուիսի հեղեղներ գոյացան, որ ոչխարաց ամբողջ հօտեր քշեցին և բազմաթիւ տուններ արեցցին“:

Նորերում մի երիտասարդ արուեստաւոր բերում է իր փոքրիկ եղբորը մեր բարեկամներից մէկի մօտ և խնդրում է, որ այդ վերջինը յանձն առնի նորան դաստիարակել և կարող է մի ևնոյն ժամանակ գործ դնել նորան որպէս ծառայ: Ինչ կուզես արայ նորա հետ, — պատիժ, ծեծիք, մի խօսքով միտը քեզ, ոսկորը ինձ, անկացնում է նա սովորական խօսքը: Գիտես ում են ծեծում եղբայր, պատասխան է տալիս մեր բարեկամը, — միայն է չէր ին, և այդ յիմար կենդանուն էլ չուսով արգիլած կը լինի ծեծել: — Բնց թէ արգիլած... զարմացած հարցնում է երիտասարդը: Գանա չես լսել, որ ընկերութիւնը կազմվել որ հրաման է ստացել չը թոյլ տալ ոչ էջերին, ոչ ձիաներուն, ոչ կովերուն ոչ ուրիշ կենդանիներուն ծեծել, — ուր մնաց թէ երեխաներին ծեծեն...:

Գերման. Spensersche Zeitung լրագիրը տտում է „մի մասնաժողով կազմվեցաւ Գերմանիայում ամենայնպէս և նշանաւոր մարդիկներից, որը հրատարակեց մի չըջաքերական, հրաւիրելով Գերմանիայի ժողովուրդը մասնակցել այն տոնախմբութեան մէջ որը ներկայ տարվայ սեպտեմբերի 2-ին պիտի կատարվի ի յիշատակ Սէղանի, Գերմանիայի յաղթութեան և կայսերութեան վերականգնմանը“:

Գերմանիայից գրում են մեզ, „Քէրիլին համալսարանում ալժմ կան 175 պրօֆեսորներ, որոնցից 81 փիլիսօփայական բաժնին են պատկանում (քնադէտներ, մատեմատիկոսներ, պատմաբաններ, լեզուաբաններ, անտեսագէտներ և այլն) 58 բժշկական ֆակուլտէտին են պատկանում, իրաւաբանական 15, և աստուածաբանական 18“:

Յայտնի է, որ ամեն լրագիր աւելի կարգացողներ ունի, քան թէ բաժանորդներ: Մի ամերիկական լրագիր յետագայ տողեր է գրում: Լրագրին մնա է ի հարկէ երբ կարգացողներ շատ են բաժանորդներին, բայց և կարգացողներին շատ վնասակար է լինում ուրիշից ստացած լրագիրը կարգալ: Ահա ձեզ սարսափելի պատմութիւն, որ օրինակ կարող է լինել այդ մեր խօսքերի համար: Մի ընտանեկում չէին ստանում լրագիր այլ վերջնում էին հարեանները լրագիրը: Մի օր հարեանի ընտանեկից մի ինչ որ զիպչողական հիւանդութիւն Լրագրի միջոցով անցաւ և այդ ընտանեկը, ուր օր հայրը, մայրը, զեղեցիկ աղջկեղքը առողջ որդիները, չօր եղբայրները և կրկնգեռ և ստանին մօրաքոյրերը, — ամենքը հիւանդութիւնից մեռան և ոչ ոք չը մնաց սարսափելի անցքը պատմուել համար անգամ: Ուրեմն վերջացնում է ամերիկական լրագիրը, որքան վտանգաւոր է ուրիշի թերթից կարգալու, և ուրեմն սիրելի ընթերցողները ինքները ստորագրուեցէք և ուղղակի զիմեցէք խմբագրութեանը“:

ԹԻՖԼԻՉԻ ՓՕՍՏԸ:

- Ռուսաստան, Արտաստանան ամեն օր
- ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. Բուժայիս, Գարբանդ և Երևանի գաւառը:
- ԵՐԵՎԱՆԻ. Բագու, Գանջա, Շուշի, Շամախի:
- ԶՈՐԵՎԵՆԱԲԹԻ. Բուժայիս, Երևան, Ախալցխա Գարբանդ:
- ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
- ՈՒՐԱԲԹ. Բուժայիս, Երևան, Ախալցխա Զաքարալ, Նուխի:
- ՇԱՐԱԹ. Բագու, Գարբանդ, Գանջա:

ԱՌՆԻՏՐԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՉԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (յուլիսի 5-ին):

ՈՍԿԻՆ, (պօրուիմպերալ)	6	15	կ.
ՓՈՒԱՆԱԿԱՆԻՐ (բարաթ) Պօլս. վճարվիք (լիւր Օսմանեան)	6	80	„
ԲԱՄԲԱԿ Երևանու.	5	40	—
„ Ամերիկայի սերմից	8	—	—
ԹԱՄԲԱՐՈՒ Տրապիզոնի սերմից	11	—	—
ՇԱՐԱՐԱՐ Ռօի (Բրոցկու)	8	45	„
„ „ միւս տեսակը	8	35	„
„ զաղանկեցու տրանցիդ	5	80	„
մաքըր վճարած	8	80	„
ՇԱՔԱՐԱՒԱՐԱՐ Ռօի	7	90	„
ԲՈՒՐԿԻ Թուշի	7	—	—
„ Թարեքամի	5	—	—
ԳԱՃՎԱ Իվանի լաւը	13	—	„
„ Մարտինիկոյից, ցածրը	12	—	—
„ Մօկօ, շատ լաւը	14	—	„
ՊԳՊԵՂԸ	11	50	„
ԵՐԿԱԹ	3	50	„
ՄՈՍ	11	80	—

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒՐԻԳԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ:

(յուլիսի 23-ին):

ԼՕՆԳՈՆ. — մի ուրբի ամէ 32% պէնս (փոխանակ 40 պէնս):
ՓԱՐԶ. — մի ուրբի ամէ 347 ամսիմ (փոխանակ 400 ամսիմ):
Առաջին ներքին 5% փոխառութեան տոմսով 155 Երկրորդ 153/4

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Изъ Англіи получена партія карболовыхъ возздухоочистителейъ препаратовъ въ растворахъ, кристаллахъ и порошкѣ, для уничтоженія зловонія и истребленія клоповъ, моли и проч. въ Сололакахъ, д. Хатисовыхъ, противъ технической канцелярии.

ԱՅՍ ՕՒՆԵՐՍ

Լոյս տեսաւ Թիֆլիզում մի փոքրիկ գրքոյկ հետեւեալ վերնագրով. Պատաստման կամ ծաղիկ կտ ելու նշանակութիւնը քաղուած գերմաներէնից: Աշխատասիրութիւն Նիկողայոսի Լալայեանից: Ծախվում է. Վարդանովի և Ալադաթեանի գրավաճառանոցներում: